

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пламен Александров Панайотов

относно дисертационния труд на тема **„Самоубийството - наказателноправни проблеми”** от Елица Юриева Василева за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, специалност Наказателно право

1. Кандидат за придобиване на образователната и научна степен „доктор” е Елица Юриева Василева, магистър по право на НБУ от 2010 г. След успешно представяне в конкурс за младши прокурори тя осъществява задължителното първоначално деветмесечно обучение в Националния институт на правосъдието. От 2013 г. работи като младши прокурор, а от 2015 г. като прокурор в Софийска районна прокуратура. През 2015 г. със Заповед № 3-РК-134/10.12.2015 г. на Ректора на НБУ е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в докторската програма „Наказателно право“. Отчислена е с право на защита със Заповед № 3-РК-43/09.11.2018 г. на Ректора на НБУ. В хода на докторантурата представя доклади и участва в дискусиите на национални и международни научни конференции.

2. Представената дисертация на тема **„Самоубийството - наказателноправни проблеми”** е в обем от 292 страници, включително съдържание, списък на използваните съкращения, две приложения и библиография. Трудът се характеризира със структура, включваща увод, три глави и заключение.

В увода докторантката очертава предмета и обосновава основната цел на изследването - след анализ на специализираното законодателство, да се открият проблемите и да се подчертае необходимостта от неговото

усъвършенстване. Същевременно авторката акцентира на разбирането си, че за постигане на посочената цел е необходимо изследването да има комплексен характер. За да бъдат ефективни решенията на наказателноправните проблеми, свързани със самоубийството, следва на този социален феномен да се обърне внимание от различни аспекти. Не само от гледна точка на материалното и процесуалното наказателно право, на криминологията и криминалистиката, но така също и от гледна точка на медицината, психологията, социологията, антропологията, философията, религията. Впоследствие изложението стриктно се придържа към това разбиране, в това число и в заключителната си част /с. 10, с. 14, с. 19 и сл., с. 63 и сл., с. 205 и сл., с. 266 и сл./.

Първата глава е посветена преди всичко на изясняването на същността на самоубийството като социално явление и на историческото проследяване на схващанията и оценките за него. Систематизирано са представени различни фактори, които способстват неговото осъществяване. Направен е анализ на различията във възприемането и отношението към самоубийството в някои общества - като се започне от древността, мине се през Ренесанса и Просвещението и се стигне до нашето съвремие. На тази основа се пояснява защо днес в демократичните държави към фундаменталните права на човека следва да се отнася и възможността му да се разпореди с правото си на живот като се откаже от него и причини своята смърт. Ето защо от днешна гледна точка само по себе си самоубийството /респ. - опитът за такова/ не се свързва с наказателноправни проблеми. Такива обаче са налице с оглед участието в чуждо самоубийство.

В края на първата глава историческият поглед се допълва от преглед на уредбата на престъплението участие в самоубийството на друго според наказателните закони на България от 1896 г. и от 1951 г.

Втората глава е посветена на изясняване на действащата у нас наказателноправна уредба на участието в чуждо самоубийство. Най-напред

обстойно и задълбочено са разгледани съставите на подпомагане или склоняване на друго към самоубийство /чл. 127, ал. 1 и 2 - съответно основен и по-тежко наказуем/, както и съставите на довеждане на зависимо лице до самоубийство /чл. 127, ал. 3 и 4 - съответно умишлено или по непредпазливост/. При това докторантката обосновано следва традиционна възприетата последователност при изясняване на групите съществени признаци, характеризиращи съответните състави - относно обекта и обективната страна, относно субекта и субективната страна. По-нататък в изложението по тази глава се обръща необходимото внимание на съпоставителното разглеждане на участието в самоубийството на друго и сродни престъпления. Накрая авторката разглежда и относимите към предмета на изследването проблеми от процесуален характер. Тя очертава пропуските при осъществяване на разследването за престъпления по чл. 127, ал. 1-4 НК. На база примери от практиката е пояснено какво означава по тези дела да се спазят изискванията на НПК за съблюдаване на принципите за обективност, всеостранност и пълнота на разследването. Впоследствие са разгледани и някои особености на досъдебното производство в следващия стадий - действия на прокурора след завършване на разследването. Подчертава се, че на основание чл. 78а, ал. 7 НК и чл. 381, ал. 2 НПК по тези дела прокурорът е с ограничени правомощия - той не може да внесе в съда предложение за освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание или предложение за решаване на делото със споразумение.

Изложението по третата глава е посветено на уредбата в редица държави относно участието в чуждо самоубийство. Акцентът е поставен върху законодателството на държави членки на ЕС, но така също и на Русия, Индия и Япония. Изтъква се, че съществуващото разнообразие в подходите при различните държави се дължи на множество фактори, сред които - културните традиции, правните системи, суицидността на нацията и др.

Тези различия се открояват и в частта от изложението, специално посветена на евтаназията и на т. нар. асистирано самоубийство. Подчертава се, че понастоящем те са легализирани само в три от държавите членки на ЕС - Нидерландия, Белгия и Люксембург. Систематизирани са множество аргументи "за" и "против" такъв законодателен подход. Във връзка с тази дискуссия се разисква и дали правото на смърт се включва в правото на живот. Тук контекстът, в който се изследва този въпрос, е практиката на ЕСПЧ, но така също и тенденциите в ЕС относно регулирането на това право. Предлага се въз основа на широко и задълбочено обществено обсъждане да се стигне до законодателни промени и в България относно евтаназията и асистираното самоубийство.

В заключението са обобщени основните изводи от изследването и са систематизирани предложенията *de lege ferenda*.

По темата на дисертационния труд Елица Юриева Василева е автор на четири научни публикации.

3. Интердисциплинарният характер на дисертационния труд позволява да се открият съществените проблеми и да се предложат обосновани решения в разглежданата област. Разработка с такъв обхват и научни достижения липсва в съвременната българска правна литература. Изследването е осъществено при използване на добре подбрана и обоснована система от методи. Сред тях с особено значение се открояват логическият, историческият и сравнителноправният. Същевременно авторката е проучила добросъвестно и подлага на критичен анализ съдебната практика, която е относима към предмета на изследването. За това способства и личният ѝ практически опит.

Дисертацията се характеризира и с конкретни приноси моменти, част от които са следните:

- съобразно различни класификационни критерии са представени видовете самоубийства /с. 27-29/;

- обяснено е различието между суицид и парасуицид /с. 30-31/;
- осъществен е обстоен и задълбочен исторически преглед на схващанията и оценките за самоубийството /с. 31 и сл./;
- изяснени са нормативните решения относно участието в чуждо самоубийство според наказателните закони на България от 1896 г. и от 1951 г. /с. 65 и сл./;
- убедително е пояснено защо подпомагането и подбуждането към самоубийство не са форми на съучастие в него. С други думи лицата, които са склонили или подпомогнали самоубиеца, са самостоятелни извършители на престъпление, в частност и според действащия НК - чл. 127, ал. 1 /с. 76-78/;
- осъществен е цялостен и задълбочен анализ на уредбата на участието в чуждо самоубийство според българския НК /с. 86 и сл./;
- обосновано е разбирането, че довеждането на зависимо лице до самоубийство по чл. 127, ал. 3 НК може да бъде извършено освен с евентуален, също така и с пряк умисъл. Същевременно са наведени аргументи, че същото поведение по смисъла на чл. 127, ал. 4 НК следва да се тълкува от субективна страна да е възможно да бъде осъществено само при небрежност, но не и при самонадеяност /с. 140 и сл., с. 152 и сл./;
- изяснени са ключови за практиката съотношения между участие в самоубийството на друго лице и сродни престъпления - убийство /чл. 115 и сл./; изнасилване с последвал опит за самоубийство или последвало самоубийство /чл. 152, ал. 3, т. и чл. 152, ал. 4, т. 3 НК/; престъпление по чл. 338, ал. 3 НК /с. 164 и сл./;
- аргументирано са предложени решения по редица проблеми, които са открити при провеждане на наказателното производство за престъпления по чл. 127 НК /с. 174 и сл./;

- изяснена е същността на евтаназията и на асистираното самоубийство. Същите са разгледани и съпоставително /с. 207-208, с. 221 и сл., с. 240 и сл./;

- в съответствие с основната цел на изследването са направени и редица добре аргументирани предложения de lege ferenda, които могат да доведат до значително усъвършенстване на българското законодателство в разглежданата област /с. 68, с. 90, с. 105, с. 151-152, с. 267 и сл./.

4. Към представения за публична защита дисертационен труд могат да бъдат отправени и някои бележки, които докторантката би могла да вземе предвид във връзка с неговото отпечатване: а/ може да се прецизира твърдението, че "по чл. 127, ал. 2 НК непълнолетният /непълнолетната жертва/ е едновременно и цел, и средство на престъпното посегателство срещу неговата личност" /с. 101/; б/ може да се задълбочи анализът и конкретизират изводите относно подпомагането и склоняването към самоубийство на лица, при които липсва вменяемост, но не на основание невменяемост, а на основание психическата им непълноценност /с. 103-105, с. 107-108, с. 270/.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на изложеното считам, че представеният дисертационен труд отговаря на всички изисквания, посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България, поради което давам положителна оценка и предлагам да бъде присъдена на Елица Юриева Василева образователната и научна степен „доктор”.

гр. София

април 2020 г.

Рецензент:

/проф. д-р Пламен Панайотов/